

Tanítások

Fóti Péter

peter.foti@runbox.com

A SZEGÉNYEK SUMMERHILLJE

Bevezető George Dennison A gyerekek élete – Az Első Utcai Iskola története¹ c. könyve első fejezetének fordításához

„A tanulás élménye egy teljesség megélése. A gyerek érzi a maga erőinek egységét és az őt körülvevő emberek folytonosságát. A szülei, a barátai, tanárai egy jövődó világot képesek elérájszolni, és ő ebben a világban érzi a saját lehetséges erejét. Minden, ami megkurtítja ezt a teljességet, az nem teljes értékű tanulás. Gyerekek, akik eltárolnak tényeket, és papagájként visszaadják a válaszokat (mint azt John Holt az „Iskolai kudarcok” c. könyvében bemutatta), nagy aggodalmaktól szenvednek. Amikor emberekhez kapcsolódnak, akkor ebben nincs benne, hogy érzik erejüket, hanem elnyomják saját igényeiket. A lázadó gyerekek jobban ragaszkodnak az ösztöneikhez, de ők szenvednek a biztonságérzet hiányától a konfliktusok miatt, amelyek az emberekkel kapcsolatban érik őket.

A döntő dolog, ami a Első Utcai Iskolában megvalósult, az ez volt: legjobb képességeink szerint kikapcsoltuk azokat a tényezőket, amelyek akadályozzák az értelem természetes növekedését; mindent arra tettünk fel, hogy valóságos kapcsolat jöjjön létre a tanár és a gyerekek között, és megpróbáltuk visszaállítani (messze a tökéletestől) a tapasztalások folyamatosságát, amelynek megléte esetén minden gyerek növekedhet. Nem meglepő, hogy ezek között a körülmények között a gyerekek élni kezdtek. Rettenetesen unatkoztak, és a kudarcoktól szenvedtek. Pedig a könyvek érdekesek, a számok is, és a festmények is, és a világról szóló tények.” (George Dennison)

A könyvre kedvenc szerzőm, John Holt² hívta fel a figyelmemet, amikor 1969-ben a könyvről szóló recenziója elején ezt írta:

„Néhány hónap óta, amikor tanárokhöz, vagy más emberekhez beszélek, akik kapcsolatban vannak az oktatásüggyel, akkor azt szoktam mondani, hogy bár az utóbbi időben számos jó könyv jelent meg az oktatással kapcsolatban, amit érdemes elolvasni, beleértve a saját könyvemet is, ha csak egy könyvre van idejük, akkor vegyék elő Dennison könyvét „A gyerekek életé”-t. Ez messze a legérzékenyebb, legmegindítóbb és legfontosabb könyv az oktatásról, amit valaha olvastam, vagy amit egyáltalán el tudok képzelni. Bár el tudom képzelni, hogy az eljövendő években még sokat fogunk megtudni az emberi növekedésről és fejlődésről, amit ma még nem tudunk, de kétségtelen, hogy lesz még egy olyan könyv, amelytől megértésünk ennyire előrehaladna.” (New York Review of Books)

Ez után a forró ajánlás után vettem kezembe a könyvet, és nem csalódtam. Annyira szépnek találtam, hogy kedvem lett legalább az első fejezetet lefordítani. A könyv 1969-ben jelent meg. Erről az időszakról írja Martin Bickman, az amerikai iskolarendszer történetének kutatója:

„Az 1960-as évek közepétől az 1970-es évek közepéig tartó évtized a legjobb és a legrosszabb időszak volt azoknak, akik a tanulás egy aktívabb modelljét támogatták Amerikában. A legjobb időszak volt, mert például a „nyitott osztály” fogalma kulturális jelenséggé lett, amelyet kézikönyvek, újságok, hálózatok támogattak, a szövetségi kormányzat aktív támo-

¹ Eredeti cím: The Lives of Children: The Story of the First Street School. New York, Random House, 1969.

² Munkásságáról cikket írtam: Amit az iskolában elfelejtünk (John Holt portréja). Taní-tani, 2006/2007. 2. sz., 23–39. o.

gatásával. Nemcsak izolált iskolák léteztek, különösen tehetséges tanárok vezetésével, mint Bronson Alcott vagy Caroline Pratt, hanem elég tanár, diák és elég lendület, hogy ezek egy kritikus tömeget érjenek el, amit mozgalomnak is nevezhetünk. Ebben az időszakban keletkezett mind mennyiségben, mint minőségben a legtöbb oktatásról szóló könyv országunk történetében. Valójában ez az időszak mondhatja magáénak, hogy egy új műfaj született, amely nagyszerű irodalmi értékű könyvekben kapcsolja össze a személyes beszámolót, a kulturális elemzést és a radikális társadalmi jövődőlést, mint John Holt³ „How Children Fail” (1964/82), Herbert Kohl „36 Children” (1967), James Herndon „The Way it Spozed to Be” (1968) és George Dennison „The Lives of Children” (1969). Az emberi jogi és a háborúellenes mozgalmakból kölcsönzött teremtő erővel sok elkötelezett fiatal fordult az oktatás felé, amiben az egész társadalom felszabadításának és megváltoztatásának útját látták.⁴

Summerhill

Az angliai Leistonban működő summerhilli iskolát Alexander Sutherland Neill alapította 1921-ben. A kezdetektől fogva nem volt kötelező az órák látogatása, és az iskolában egy széles jogkörű közös tanár-diák önkormányzat működött és működik. Az iskola a 60-as években vált híressé az USA-ban és Nyugat-Európában Neill Summerhill – A Radical Approach to Child Rearing c. könyve nyomán. (A könyv 2004-ben magyarul is megjelent a Kétezerregy Kiadó gondozásában Summerhill. A pedagógia csendes forradalma címmel.)

³ John Holt itt említett könyve megjelent magyarul is 1990-ben a Gondolat kiadónál Iskolai kudarcok címmel.

⁴ Martin Bickman: Minding American Education: Reclaiming the Tradition of Active Learning. Teachers College Press, 2003.


A könyv története

George Dennison (1925–1987) Pittsburgh (Pennsylvania) egy elővárosában született, és ott is töltötte gyermekkorát. A második világháborúban a tengerészetnél szolgált. Tanult a New School for Social Research egyetemen, és bár elsősorban író szeretett volna lenni, emellett kiegészítésképpen sok iskolában tanított az óvodától a felsőbb iskoláig. Miután Gestalt-terápiát tanult Paul Goodmannál New Yorkban, súlyosan sérült gyerekekkel foglalkozott mint tanár és terapeuta. Irodalmi sikerei nem voltak jelentősek. Sikerült eladnia egy történetet, de az soha nem jelent meg. Drámáit barátai előadták, de nézői kis számban voltak. Néhány esszéje és könyvismertetése megjelent irodalmi újságokban, néhány műkritikája az Art Newsban. Két házassága végződött rosszul. Ekkor mutatta be őt Paul Goodman Mabel Chrystie-nek.

Mabel Chrystie (később Dennison 1932, New York – 2001, Temple, Maine) az Első Utcai Iskola későbbi alapítója az 50-es évek végén állami alkalmazásban álló tanítónő volt New Yorkban. Itt olyan gyerekekkel foglalkozott, akik bár idősebbek voltak, mégsem tudtak

Paul Goodman (1911–1972)

Amerikai költő, író és közéleti személyiség, a hatvanas és korai hetvenes évek baloldali pacifista mozgalmának jelentős figurája. Későbbé ismert, hogy fontos szerepet játszott a Gestalt-terápia megalapításában is. A Gestalt-terápiát Fritz Perls, Laura Perls és Goodman fejlesztették ki a negyvenes-ötvenes években mint egyfajta humanisztikus pszichoterápiát, amely a terapeuta-kliens kapcsolatra és a személyes felelősségvállalásra helyezi a hangsúlyt, és amelynek elméleti hátterét egyebek mellett a pszichoanalízis, az alaklélektan és az egzisztencialista filozófia képezi.



olvasni. Ebben az időben olvasta más szerzők mellett Paul Goodman és A. S. Neill könyveit.

A 60-as évek elején a Summerhill alapító skót A. S. Neill egy tanítványa, Robert Barker, aki Summerhillben tanított is, New York közeliében egy Summerhill mintának tekintő bentlakásos iskolát alapított.

Mabel Chrystie három évig tanított ebben az iskolában, és meggyőződött arról, hogy az ott alkalmazott elvek és a gyakorlat jobb annál, mint amit az állami iskolák nyújtanak a gyerekeknek. Arra gondolt, hogy a szabad iskolák akkor tudnának a legtöbbet tenni, ha helyi közösségekben működnének, és az iskolába az annak közelében lakó gyerekek járhatnának. Magánadományozóktól szerzett pénzt erre a kísérletre, amivel egy kétéves periódust finanszírozni lehetett. Az iskola eredetileg Manhattan First Street utcájában jött létre. Az iskolában három főállású (Mabel Chrystie, Gloria Aranoff, Susan Goodman) és egy félállású (George Dennison) tanár dolgozott.

George Dennison Mabel Chrystie-vel való találkozása után csatlakozott a tanári karhoz mint az idősebb fiúk tanára és terapeutája. Az iskola működése alatt vezetett naplójából keletkezett a Gyerekek élete – Az Első Utcai Iskola története (The Lives of Children: The Story of the First Street School) című könyv, amely sokak által elismerten az egyik legjobb írás, amit a szabad iskolák mozgalma létrehozott.

Az iskola New York egyik szegénynegyedében, a Low East Side-on működött 1964 és 1966 között. Az iskolába 23 gyerek járt, feketék, fehérek, Puerto Ricó-iak kb. egyenlő arányban. A gyerekek családjai szegények voltak. Felük segélyen élt, és kb. felük korábban más iskolákba járt, ahol súlyos tanulási és viselkedési problémákkal küszködtek. Olyan gyerekek voltak, akiket nemcsak New Yorkban, hanem a világ minden táján megtalálhatunk, és akiket a gigantikus iskolarendszer nem tud elérni, akiknek ez a rendszer nem tud segíteni. Az Első Utcai Iskola, amely nem költött többet egy tanulóra, mint az állami iskolák, nem vallott kudarcot. A gyerekek jól érezték magukat, fejlődni, tanulni kezdtek.

Az iskola szabad iskola volt, ugyanakkor kisméretű iskola is, végezetül nevezhetjük


utcai iskolának is. Dennison egy 1973-ban vele készült interjúban így magyarázza el, hogy mit jelent ez a három címke.

„Az Első Utcai Iskola, amelyről könyvem beszámol, szabad iskola volt, ami azt jelenti, hogy a gyerekek számára a tanításban való részvétel önkéntes volt, és nem kaptak büntetést, ha távol maradtak. Az ilyen szabad iskolák elmélete és praxisa mögött természetesen A. S. Neill summerhilli iskolája áll. De a mi Első Utcai Iskolánk egyben egy kisméretű iskola is volt, mint azt Paul Goodman javasolta. Mi beláttuk, hogy a mi alternatív programunkat mamutiskolákban nem tudnánk jól megvalósítani. Soha nem vettünk volna fel többet 25-30 gyereknél. Néhány mini skola magát utcai iskolának nevezte arra utalva ezzel, hogy a közelben lakók számára léteznek, nem a nyilvános iskolai bürokrácia számára.”

Az iskola állami bürokráciája csak olyan reformokat engedélyez, amelyek az iskolai bürokrácia státusát nem veszélyeztetik. Márpedig Dennison szerint radikális reformra lenne szükség, olyanra, amely Neill, Goodman, Dewey és Tolsztoj eszméire támaszkodik. A szabad, mini, utcai iskolák jelenthetnének egy ilyen reformot. Ezek az iskolák nem igényelnek komplikált hierarchikus bürokráciát, érthető tehát, hogy a bürokrácia nem akar tudni róluk. Az iskola felnőttek és gyerekek találkozási helye, ahol közösen tevékenykedhetnek, ami közben a gyerekek elsajátíthatják a felnőttek tudását.

Dennison hatást gyakorolt azzal, hogy Willard, José, Maxine és a többi gyerek életén keresztül bemutatta, hogy ez az iskola képes volt ezeket a gyerekeket megmenteni, és a rasszizmus, az erőszak ördögi köreiből kiszabadítva őket visszaadta nekik nevetésüket, sírásukat, spontaneitásukat, és újra felhívta az emberek figyelmét, hogy az állam által monopolizált iskolarendszer micsoda rettenetes pusztítást végez, és rengeteg hátrányba hozott gyereket hagy maga mögött.

Az állami iskolarendszer igyekszik számos dolgot elhallgatni: elhallgatja az iskolai vandallizmust, elhallgatja az iskolakerülők üldözését, igyekszik elleplezni, hogy a rossz iskolai teljesítmények jórészt az iskolai oktatási módszerek eredményei, és nem a gyenge „tanulóanyag”



következményei. Az Első Utcai Iskola bizonyította, hogy lehetséges az iskolán belül a személyiségzavarok gyógyítása, és amikor a gyerekek személyisége előnyösen megváltozott, akkor tanulási képességeik is ugrásszerűen javultak.

Az iskola az állam monopóliuma, amely két olyan sajátosságon alapul, amelyek nem szolgálják a fiatalokat: egyrészt az általános iskola- vagy tankötelezettségen, másrészt azon, hogy az iskolában csak az államilag arra kiképzettek oktathatnak. Az iskolának olyan emberekre lenne szüksége, akiknek nem feltétlenül van diplomájuk, de szívesen töltik idejüket gyerekekkel, akiktől a gyerekek szívesen tanulnak. Ezek az emberek lehetnek háziasszonyok, kereskedők, szakemberek. Ezek az emberek egy nagyszerű tárház kincseivel tudnák megajándékozni a gyerekeket. Ezek az emberek nem lennének örökké tanárok, és ki- és beköltözhetnek a tanítás világába. Így tette ezt Dennison is, aki mint író kirándult az iskolába, hogy ott bizonyítsa eszméi életképességét, és anyagot gyűjtsön. Nem is jó a kirándulás szó, mert ez azt a gondolatot közvetíti, hogy itt valami felszínes foglalatosságról lenne szó.

Nem csoda, hogy azok a szabad iskolák, amelyek százszámra keletkeztek a 60-as évek vége felé Amerikában, végül nem tudták magukat sokáig fenntartani. A legfontosabb ok, hogy nem voltak barátai a felsőbb körökben, azok között, akik az emberek adóját szétosztják. Míg az állami iskolákba milliárdokat pumpálnak, addig a szabad iskolák csak az egyszer már megadóztatott szülőkre számíthatnak, vagy idejüket időt rabló pályázatok írásával kell eltölteniük, amelyeket bikkfanyelven kell megírniuk, ha sikeresek akarnak lenni.

Ahogy az állami iskolák, ugyanúgy a szabad iskolák is sokfélék voltak. Mai szemmel visszatekintve azok a gondolatok, amelyeket Dennison könyvében kifejti, azt a típust testesíti meg számomra, amit ma is szívesen látnék a mamutiskolák helyett. Az Első Utcai Iskolában komolyan vették, hogy a szabadság a kényszer ellentéte. A gyerekeket azonban nem hagyták magukra. Dennison és tanártársai világossá tették, hogy szeretnék fontos dolgokra megtanítani a gyerekeket. Mindennél fontosabb azonban, hogy ezt a kívánságot nem támasztották alá kényszerrel, mint ezt az iskola nap nap után teszi.

Mindezeket John Holt így fogalmazta meg „How Children Fail” c. könyvében (1964).

„Iskoláinkban soha nem lesz valódi tanulás addig, amíg azt gondoljuk, hogy a mi kötelességünk és jogunk megmondani, mit tanuljanak a gyerekek. Soha sem tudhatjuk pontosan, hogy a tudás és a megértés mely darabjára van a leginkább szükségük, melyik fogja a legjobban segíteni és továbbfejleszteni a valóságképüket. Ezt kizárólag ők tudhatják. Lehet, hogy egy diákunk nem épp a legjobban dönt, de nálunk még akkor is ezerszer jobban választ. A legtöbb, amit tehetünk, hogy segíteni próbálunk, és nagyjából elmondjuk, hogy mit hol talál, s hogyan érheti el. Neki magának kell aztán kiválasztania és döntenie abban, hogy mit akar, és mit nem akar megtanulni.

Még egy ok van, és talán ez a legfontosabb, amiért vissza kell utasítanunk azt az elképzelést, amely szerint az iskola és az osztályterem az a hely, ahol a gyerekeknek az idő legnagyobb részét a felnőttek utasításának végrehajtásával kell tölteniük. Ha ugyanis bármire kényszerítjük a gyerekeket, azt félelem és megfélemlítés nélkül... nem tudjuk megtenni. Fölösleges azzal áztatni magunkat, hogy ez nem így van.

Azok az állítólag baladó szellemű személyiségek, akik mostanáig oly nagymértékben befolyásolták az amerikai oktatást, ezt az egyet nem vették észre, s nem veszik tudomásul ma sem. Megnyilatkozásaik és írásaik alapján úgy tűnik, azt gondolták, hogy lehet jól és rosszul kényszeríteni a gyerekeket (a „rossz” ez esetben durva, kegyetlen módszereket, a „jó” pedig a gyengéd, kedves és körmönfont rábeszélő stílust jelenti). És ha a jó mellett kitartunk, és elkerüljük a rosszat, akkor nem árthatunk, Ez az egyik legnagyobb tévedésük, és ez a fő oka annak, hogy az általuk megálmodott oktatási forradalom eddig még soha nem következett be.

A fájdalommentes, fenyegetés nélküli kényszer – illúzió! A kényszer elválaszthatatlan párja és kikerülhetetlen következménye a félelem. Ha azt hisszük, hogy feladatunk abból áll, hogy a gyerek akaratától függetlenül elérjük azt, amit akarunk, akkor nincs más választásunk, mint félelmet kelteni benne attól, ami akkor fog történni, ha nem engedelmeskedik. Ezt lehet régimódián, nyíltan és bevallottan

csinálni. Bevethetjük a durva kiabálást, kilátásba helyezhetjük a szabadság korlátozását vagy a verést. De csinálhatjuk modernebbül is, körmönfontan, kedvesen és nyugodtan: visszartartjuk azt az elfogadást és dicséretet, amitől nevelésünk következtében vált függővé a gyerekek. Vagy felvázolhatjuk, milyen büntetés vár rá, egy kicsit ködösen, nehogy pontosan elképzelje, de ahhoz elég fenyegetően, hogy megijedjen tőle. Az ügyesebb tanárokhoz hasonlóan nagy jártasságra tehetünk szert abban, hogy miként lehet szavakkal, gesztusokkal, sőt mosollyal „pofozkodni”. Eljátszhatunk a gyerekekben lakozó büntudattal és szégyennel is, hiszen ez a kettő a félelemnek nagy tartalékait mozgósíthatja. Esetleg szabad utat engedhetünk azzal kapcsolatos félelmeinknek, hogy mi lesz, ha nem engedelmeskednek – ez is eléri őket, és átragad rájuk. A gyerekek egyre inkább azt érzik, hogy az élet telis-tele van veszélyekkel, amelyektől csak hozzánk hasonló jóindulatú felnőttek védhetik meg őket. S ez a jóindulat mulandó, mindennap ki kell ám érdemelni!

Mi a megoldás? Csakis egyféle lehet, más kiutat nem látok. Olyan iskolára van szükség, amelyben minden egyes gyerek a maga sajátos módján elégtételt ki kíváncsiságát, fejlesztheti tehetségét és képességeit, érdeklődésének megfelelően tanul, és a körülötte lévő felnőttek és gyerekek révén bepillantást nyerhet az élet sokszínűségébe és gazdagságába. Röviden, az iskola legyen egy óriási „svédasztal”, nyújtson lehetőséget a sokféle intellektuális, művészi, kreatív és mozgásos tevékenységre. Ebből minden gyerek kívánsága szerint annyit és azt vesz, amennyit és amit akar (sokat vagy éppen keveset, mindegy).⁵

Ahhoz, hogy a gyerekek tanuljanak (ezen nem a felszínes magolást értem) az kell, hogy intellektuálisan intim viszonyba léphessenek egy-egy tanárral. Ezt persze nem lehet előírni semmilyen törvénnyel. Nincs is erre szükség: a legfontosabb az lenne, hogy a tanárok lojalitása ne az adminisztrációnak szóljon, hanem legfontosabb kötődésük a gyerekek felé legyen. Csak ebben az esetben jöhet létre autentikus kapcsolat a felnőtt és a gyerek között. Egy ilyen kapcsolat léte a fejlődés elengedhetetlen feltétele. A tanárok, akik egész életüket az iskolá-

ban élik le, és legfontosabb törekvésük az iskolarendszerben karriert csinálni, feláldozzák a legfontosabbat, amire a gyerekeknek szüksége lenne.

Mindennek az a következménye, mint azt Dennison fent említett interjújában elmondja, hogy „az iskolák minden igazi demokratikus életet lehetetlenné tesznek. Egy valóban demokratikus társadalom tájékozott szavazókat kíván (Jefferson), nem csupán férfiakat és nőket. Egy ilyen társadalom abból él, hogy az éppen érvényes módszereket folyamatosan kritizálja, és egy jobb élet lehetőségeit keresi (Dewey). A tradicionális iskolarendszer megsemmisíti ezeket a képességeket.”

Egy szabad iskolát megalapítani és fenntartani nagyon nehéz dolog. Míg az állami iskolarendszer iskolái vidáman léteznek, és nincsenek kitéve semmi veszélynek, éppen mert államiak, és be vannak betonozva, addig a szabad iskolák állandó harcot kell vívjanak a bürokrácia packázásaival.


A mai társadalom ugyanúgy, mint Dennison idejében, egy bezárkózott elit kultúra mellett egy másik kultúrát termel, amely leszakad, és amely egyre brutálisabb lesz, ahol a gyerekeknek nincs esélye az úgynevezett „szabad” versenyben.

A változtatás egyetlen társadalmi esélye abban áll, hogy decentralizálni kell, hogy vissza kell szerezni az ellopott autonómiákat, hogy meg kell fékezni az elburjánzott bürokráciát, hogy az adók fölött az adófizetők rendelkezzenek. A társadalomnak emancipálódni kellene, és az emberi közösségeknek a mainál sokkal nagyobb autonómiát kellene kivívniuk.

Mabel Dennison 1999-ben a könyv új kiadásának előszavában írja:

„Az iskola nem volt képes minden gyerekek mintegy varázslatra segíteni, mint ahogyan azt reméltük. George mondta egyszer nekem, hogyha az ember a gyerekek helyzetét meg akarja javítani, akkor meg kell javítania a felnőttek életét. Ezt nem értettem akkor a maga jelentőségében. Akkoriban a képzésnek nagyobb jelentőséget tulajdonítottam, mint ma. Ma látom azt, hogy először elegendő jöve-

⁵ John Holt: Iskolai kudarcok. Gondolat Kiadó, Budapest, 1990.



delem, lakásviszonyok és egészségi szolgáltatás tudja a gyerekeknek azt a biztonságot megadni, aminek talaján a képzés hatékony lehet.

Az embereknek, akik szélsőséges szegénységben élnek, nincsenek választási lehetőségeik és csak nagyon kis mértékben szabadok. A családoknak csak nagyon kevés lehetőségük van az iskolán túl a gyerekeknek tanulási tereket és képzési lehetőségeket biztosítani. Már az egészen kis gyerekek nagyon kíváncsiak, hogy szüleik milyen munkát végeznek, és nagyon nagy szégyenérzet tudja őket eltölteni. A szegénység nem csupán közvetlenül hat, mint egy gyakori szükségállapot, hanem ezen túl is hatással van a gyerekekre úgy, hogy ők azt, mint egy növekvő katasztrófát élik meg. [...]

A gyerekek élete 1969-ben jelent meg, három évvel azután, hogy az iskola bezárt, és hogy átköltöztünk New York Lower East Side negyedéből Maine állam vidékies részébe (kislányunkkal együtt). Levelek és előadási felkérések követték George-ot oda. A könyv megjelenését követő tavaszon írta George naplójába, hogy betente egy fél tucat levelet kap a könyv olvasóitól, elsősorban fiatal tanároktól. Néha jöttek levelek olyan szerzőktől, akik az akkori oktatási vitákban nagyon ismertek voltak, mint A. S. Neill Summerhillből, vagy John Holt.

A könyv megjelenése utáni években George sokszor beszélt alternatív oktatási konferenciákon, tanárjelölteknek főiskolákon és egyetemeken, és közigazgatási oktatási bizottságokban. Emlékszem, hogy a Farmingtoni Maine Egyetem nevelésfilozófiai szemináriuma után elmesélte, hogy a résztvevők közül többen sírásban törtek ki. Sírtak, mert mesélt nekik a gyerekkorról valamit, amit azok mindig is tudtak a szívük mélyén, de amit soha senki ilyen őszintén még nem mondott el nekik.

Mi továbbra is szívesen működtettük volna az iskolát, ha tudtunk volna pénzt szerezni. Célunk az volt, hogy befolyást gyakoroljunk a nyilvános iskolákra. A többi tanár és én is tudtam, hogy George jegyzeteket csinált ahhoz, hogy az iskoláról írjon. Mi rábíztuk magunkat arra, hogy gondolatait olyan szerkezetbe hozza, hogy azok egy gyönyörű szöveget alkossanak.

Az volt a reményünk, hogy könyve az iskolát hozzásegíti ahhoz, hogy jobban ismertté váljon, ne csak a szomszédságban, és ez így is lett. Az iskola bezárása után Susan, aki eredetileg újságíró volt, terapeuta lett, Gloria hű maradt a tanításhoz, és azóta Portlandban, Oregon államban dolgozik mint tanár, nevelő és iskolaigazgató. A könyv sok nevelő előtt ismert, és egyik vagy másik iskolaigazgató ajánlja is mint olvasnivalót fiatalabb kollégáinak. Olvassák olyan családokban is, ahol a gyerekek otthon tanulnak. Oktatással foglalkozó szemináriumokon használják mint ajánlott olvasmányt. Tudunk olyan tanárról, aki a könyv hatására határozta el, hogy tanár lesz.”

Igyekeztem a könyv filozófiáját visszaadni. Adós maradtam annak a társadalmi környezetnek a vázlatos ismertetésével, amelyben a könyv született Az USA 1960–75 közötti története nagyon érdekesítő történet. Az ellenkultúrának nevezett jelenség nem az a klisé, amire sokan gondolnak. Az ellenkultúra nem csupán a rock zenét, drogokat, hippiket, a kommunákat jelenti. E mögött a felszíni polgárpukkasztás mögött egy komolyan veendő lázadás állt az amerikai élet elszegényedése ellen. Ezt az elszegényedést az okozta, hogy a társadalom bürokratikus irányítása egyre inkább kivette a talajt az emberi kezdeményezések alól, és megsemmisítette a közösségi életet.

Amire a társadalom uralkodó elitjének szüksége van, az nem a felelősen gondolkodó önálló állampolgár, hanem a gondolatlan munkaerő. Erich Fromm⁶ magyarul is megjelent könyvei jól írják le ezeket az időket. Ez ellen a tendencia ellen lázadtak fel a fiatalok, szülők. Az előbbieket azért is lázadhattak, mert nem volt mit veszteniük, az utóbbiak azért, mert bizonyos könyvek – például Goodman, Neill, Holt és Dennison könyvei – kinyitották a szemüket, és megmutatták a rendszer negatív hatásait. Ez a rendszer az iskolán át is működik. A tanár látszólag objektivitásra törekszik, tudományos módszerek szerint tanít és osztályoz, valójában azonban nagyon gyakran szegyenít meg és tesz tönkre gyerekeket. Ezt persze nem

⁶ Erich Fromm írta a bevezetőt Neill könyvéhez.

fogja beismerni, és kapaszkodni fog a tudományosság köntösébe. Erről a köntösről mutatta be Dennison, hogy ez nem más, mint a király új ruhája, ami nem létezik. Az iskolakritikus Neill, Holt és Dennison bemutatják a meztelen iskolarendszert, ahogyan az butít, rombolja az intelligenciát, tönkreteszi a gyerekek szociális érzékenységét. Persze nem egyedül az iskola teszi ezt. De nagy része van benne.

Nem véletlen, hogy Holt recenziójában megjegyzi:

„Ez a könyv lerombolja az alibiket és a kifogásokat. Nem mondhatjuk tovább, hogy nem tudjuk, miért vallunk kudarcot, nem mondhatjuk, hogy nem tudjuk, mit kellene a mai iskola helyett csinálni, vagy hogy ez nem finanszírozható. Ha továbbra is ragaszkodunk hibás módszereinkhez, amelyekkel akadályozzuk és elrontjuk millió gyerek életét és szellemét, akkor ez csak azért lehet, mert valójában titokzatos okokból ezt akarjuk csinálni.”

Dennisonnak a tézisét, hogy az iskola nem csupán a gyerekek tanításával, hanem egész életükkel kellene, hogy foglalkozzon, mindenkinek meg kellene értenie, és minden iskola falára ki kellene írni.

Amiért nagyon megszerettem a könyvet, mert nem csupán diagnózis, hanem egyben megadja a probléma terápiáját is. Miért betegít⁷ és butít az iskola, és mit lehetne tenni, hogy ez ne így legyen. Sok érzékeny tanár tudja, hogy a lázadó gyerekek életének hátterében nagyon is érthető problémák állnak. Ahova sokan nem jutnak el, az az, hogy mit is lehetne tenni azért, hogy az iskolai struktúrák sokkal több gyereknek adjanak kedvező környezetet, hogy mint ahogyan Dennison mondja, az iskola legyen regeneratív faktor. Aki a könyvet elolvassa, látni fogja, hogy van ilyen út. Erre az útra küzdelem nélkül nem lehet rálépni. Dennison könyve azonban iránytű lehet!

Olvassák el a fejezetet, és ha felkelti érdeklődésüket, segítsenek tovább fordítani, vagy a könyvnek magyar kiadót találni, vagy olvassák el a könyvet angolul⁸ vagy németül⁹ vagy spanyolul¹⁰.

Neill levele Dennisonhoz

Történeti adalékként álljon itt a 86 éves A. S. Neill levele, amelyet azután írt Dennisonhoz, hogy könyvét elolvasta.

1969. december 9.

„Átkozott George, te felidézted a rossz lelkiismeretemet, hogy csak középosztálybeli gyerekeket veszek fel. Nincs más út, mert iskolapénzt kell szedni, mert nincs támogatás. Különben csődbe mész.

A te könyvednek klasszikussá kellene válnia. A tanárok között nem lesz azzá, és hozzáteszem, hogy túlzottan elnéző vagy velük szemben. Sok levél, amit az USA-beli gyerekektől kapok, mutatja az iskolákat a másik oldalról, az életellenességet. Itt is van belőlük. Van egy csapat USA-beli gyerek, akik tönkreteszik az iskola bútorait és ablakait, mind középosztálybeli, mind problémás gyerek, ahol a szülők ezt elballgatták előttem. Mindannyian szétesett családokból jöttek, vagy olyan szülőktől, akik nem szeretik egymást. A világ minden terápiája nem képes gyökerestül kiirtani a neurózist, amit a kaliforniai otthonok teremtenek.

Meglep engem a sikered a ti gyerekeitekkel, az, hogy ilyen sokra jutottatok. Megmutattad az utat, ahogyan Homer Lane tette, de ne számítárá, hogy közvetlen hatást gyakorolsz a tanároknak. A legtöbbjük inkább követi Skinner patkánytanítási módszerét, mert az sokkal könnyebb.


Szimpatizálok veled, hogy megverted a gyerekek fenekét. Gyakran én is így éreztem, de visszatartott az, amit te is mondasz, hogy ez nem töri meg a jeget, azaz még csak hozzátesz

⁷ Vekerdy Tamás: Az iskola betegít? Saxum Kiadó, Budapest, 2004.

⁸ Letölthető az internetről, számos más érdekes könyvvel együtt a <http://www.vidyaonline.net/download/fss.zip> cím alatt.

⁹ A 2006-os kiadás címe – sajnos követve a rossz német hagyományokat – teljes mértékben eltér az eredetitől „Gestaltpädagogik in Aktion. Ein Praxisbericht”. Wuppertal, 2006.

¹⁰ Dennison, George: Las vidas de los niños: Una descripción práctica de la libertad en su relación con el crecimiento. México, Siglo Veintiuno, 1972.



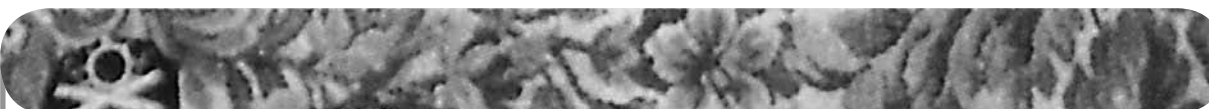
a gyűlölethez, amely a gyerekekben felhalmozódott a tekintéllyel szemben.

Színesek. Volt két néger kislány nálam az USA-ból. A mi gyerekeink soha nem vettek tudomást a bőrszínükről. Igazad lehet, hogy a gyerekek nem rasszisták.

Írjál tovább! Sok könyvet kapok az USA-ból, de azokat nem tudom elolvasni, mert nagyon nehezek, és telítve vagyok azzal, hogy a tiedet elolvastam. Gondom van a Summerhill Társaság iskoláival. Mindenféle pletykákat hallok olyan iskolákról, mint George von Hilsheimer iskolája. Múlt év decemberben Orson Bean iskolájában voltam, ami jónak tűnt, de el

van temetve, mert a városban van. Itt nálam, ha egy gyerek nem akar órára menni, akkor van 11 acre terület, ahol játszhat, fára mászhat, barlangot vájhat stb., stb. Meg a műhely, amely mindig nyitva van.

Szomorú, hogy egy ilyen ember, mint te, ilyen messze van. Túl öreg vagyok, hogy az USA-ba jöjjenek... a decemberi tévés utazás majd nem kiütött engem. De ha te bármikor átjössz, mindenképpen gyere el hozzánk. Te egy születt... nem tanár, hanem a gyerekek természetének megértője vagy, akiből olyan kevés van körülöttünk..."



„...Egy elsős diák nem azért tanul meg írni, mert fontos neki, hogy tudjon írni, hanem mert van egy elvárás, aminek meg kell felelnie. De ha hagyjuk, hogy ne tanuljon meg írni, akkor egyfelől nem fog tudni írni, másfelől nem is tömtük tele a fejét (számára) haszontalan dolgokkal. Ha nem direkt módon tanítjuk, hanem csak az érdeklődését elégítjük ki, akkor idővel eljut egy szintre, ahonnan már csak úgy léphet tovább, ha megtanul írni, olvasni. És lám, máris van egy gyermekünk, aki (igaz talán csak 10–12 éves korára, de) írástudó, és ami még fontosabb, önszántából tanul. Önszántából, mint például Pascal, aki nem tanult matematikát, mert az apja úgy gondolta, hogy az túl nehéz neki, aztán hogy, hogy nem, 11 éves korára elkezdte érdekelni ez a terület is. Megkérdőjelezhetetlen, hogy Pascaltól is lett 'valaki'.

A. S. Neill a huszadik század első felében megalapított egy Summerhill (SH) nevű iskolát, ahol minden olyan 'idilli', mint az imént vázolt képben. Tapasztalatairól, pedagógiájáról könyvet is írt, amely Magyarországon Summerhill – A pedagógia csendes forradalma (Kétezerregy Kiadó) jelent meg. Írása nem csak SH működési elvét boncolgatja, hanem egyben társadalomkritika. Kitér a neurotikus gyermekeket szülő szocializálódási kényszerre, a prűdériára és a bürokráciára. Legfontosabbként mégis a szülő és a tanár felelőssége jelenik meg.

Hogy hazánkban nem találkozhatunk ilyen mértékig szabad iskolákkal, annak több oka van. Ilyen ok például a tankötelezettség, a kerettanterv, és ami talán a legfontosabb, a pénz hiánya. Mégis fontos, hogy minél több pedagógus, szülő (és persze bárki más) elolvassa ezt a könyvet, mert sok érdekes ötletet, áttemelhető praktikát tartalmaz.”

(A Pedagógiai Alternatívákért Diákmozgalom felhívásából – <http://theoretical.hu/pad>)